

KÖLTEMÉNY FILMEN

József Attila költeményének jelentősége már ma is túlér a magyar nemzeti irodalom keretein, holott még csak most kezdik megismerni az ország határain túl, most kezdik felmérni a szocialista irodalom fejlődésében elfoglalt helyét. Aligha van benne kétség, hogy a szocialista ember gondolkodásának szerkezetét a költői pártosz és érzelem, az emberi szubjektum síkján ilyen tömören és egyszerűen messzire mutatóan kifejezni még másnak nem sikerült. Ez a költemény aztán igazán nem egyetlen részletében, vagy részletek sorában ábrázolja világát. Túllép a költészet sajátos és sokszor gyakorolt »tenger a vízceppben«-módszerén, nem egyetlen mozzanat jelképes értékű, sokoldalú ábrázolásával mutatja be bemutatni valója egészét, hanem valóban az egészet adja, nem vízceppet, hanem a nyílt, szabad tenger zúgását. Nem veszi fel a magyar líra magyon is konkrét, szemléletes, már-már mohón szenzuális hagyományát: nem annyira képekben és élményekben nyilatkozik meg, hanem a merészen elvont gondolati líra nyelvén. Éppen úgy a lényegét ragadja meg — először a világirodalomban — a szocialista ember »megszerkeszhetetlen harmonikus«-gondolat- és érzelmvilágának, mint a haladó demokratikus polgárának a *Gondolatok a könyvtárban*.

Bizonyos, hogy igen nehéz — és sok tekintetben eleve lehetetlen — feladatra vállalkozott az, aki elhatározta, hogy a verset, éppen ezt, lefordítja a film nyelvére. Lehet-e egyáltalán verset filmben visszaadni? Gondolom, a film alkotóit olyasféle érzelem sarkallja az efféle vállalkozásokra, mint a zeneszerzőt, aki dallamot költ a költeményhez. A zeneszerzők már évszázadok óta gyakorolják művészetüket és ők már többé-kevésbé tudják, hogy nem minden vers zenésíthető meg.

Nehezen filmesíthető meg az a vers, amely túlságosan gondolati és nehezen az is, amely maga is túl-

ságosan képszerű; itt a film egyenrangú művészi kifejező eszköz helyett nyilván a vers puszta illusztrációjává csökkenne és emellett itt is fennállna az a veszély, hogy megkötí a közönség fantáziáját. Itt az első veszély fenyeget. A költemény a szocialista ember gondolkodását, világnézetét sommázza: aki képsorra akarja feloldani, annak a szocializmus tartalmát kellene képekben elbeszélnie. Ennél súlyosabb probléma az, hogy ha ezt a nehézséget legyőzték is, még mindig csak az elvi tartalomnál tartanak és nem magánál a költeménynél. Ezután jönne a többi, az egyszeri, az a plusz, amit az jelent, hogy a szocialista gondolat összefoglalását ezúttal éppen József Attila végezte el és nem más. És itt a film legsúlyosabb hiányossága: kimaradt belőle József Attila. Szobra — és nem ő maga — hiába jelenik meg szimbolikusan a végső képbén. Ezt az egész filmet kitűnően meg lehetett volna csinálni nélküle is. A gondolatmenetét a lehetőség szerint összefoglalja a képsor, a hófokot, az intenzitást nem, a költőt nem.

Pedig a film — ha nem József Attila költeményének óriási mértékével mérjük — szép és hatásos. A forgatókönyv nem oldotta meg a megoldhatatlant, de használható és hasznosat nyújtott, a rendezés és különösen a fényképezés mindent elkövetett, hogy hevületben és az érzelem hitelességében áthidalja az anyag és József Attila közötti távolságot, bár ez persze csak részben sikerülhetett. *Jancsó Miklós* rendező és *Somló Tamás* operatőr sok szerencsés, filmszerű és amellett költői ötlettel gazdagították *Horváth Márton* forgatókönyvét.

A film bátor vállalkozás volt. Bátor és bizonyos tekintetben reménytelen vállalkozás. Ezután az erőpróba után könnyen és fölényesen birkózhatik meg erre valóban alkalmas versek megfilmesítésével a Budapest-Stúdió kitűnő gárdája.

A verset *Horváth Ferenc* szavalta el, szép, meleg hangján.

KESZI IMRE